

Érdekes megjegyezni, hogy az alsó fokon (VI., V., IV.) a tanterv lényegében csaknem ugyanaz a négyféle felsőbb iskolánál. A feltűnő különbség csak az, hogy a gymnásiumnál és a reálgymnásiumnál a latint találjuk heti $8 + 8 + 7 = 23$ órászámmal, mint a nyelvlogikai fegyvelmezés eszköztét, a főreáliskolában és a felsőbb polgári iskolában pedig a francziát heti $6 + 6 + 6 = 18$ órával.

Az új tantervek egyik legfontosabb vívmánya az, hogy az alsó 6 osztály, az alsó fok (VI., V., IV.) és a középső fok (III.B., III.A., II.B.) együttvéve egy befejezett egészset tesz és a műveltségben is bizonyos befejezett egészset ad a tudományos pályáról távozóknak az untersecunda befejezése után. Talán nem lesz felesleges megjegyezni, hogy a tanulók az untersecunda sikeres befejezésével jogosítva vannak az egyéves önkéntes szolgálatra is. (Zeugniss für den einjährigen Dienst.)

Az új tantervnek olyatén berendezésére, hogy már az alsó hat osztály bizonyos összefüggő egészset adjon a műveltségben a tanulóknak, a statisztikai eredmények buzdították a porosz tanügyi kormányt. Az 1889/90. tanévben a porosz felsőbb iskolákban összesen 135,337 tanuló volt. Ezek közül az iskolát elhagyta összesen 20,038 tanuló. És pedig érettségi bizonyítvánnyal 4105, azaz 20·5 %; (tehát csak ennyien érték el a felsőbb iskolák kitűzött célját!) az egyéves önkéntes szolgálatra jogosító bizonyítvánnyal 8051, azaz 40·2 %; végre még ezt a célt sem érte el 7882 tanuló, azaz 39·3 %. Már magából az untersecundából távozott az egyéves önkéntes szolgálatra jogosító bizonyítvánnyal 4997, azaz 25 %. Ezek között pedig csak 368 volt felsőbb polgáriskolai végzett növendék, a kik mint ilyenek bizonyos befejezett műveltséget nyertek.

Mi örömmel üdvözljük az új porosz tantervet. Nem tartjuk ugyan a pädagogiai belátás netovábbjának, de az kétségtelen tény, hogy a létező bajokat némileg orvosolja az egészségügy emelésével és a methodusnak sokszor hangoztatott javításával.

DEMECZKY MIHÁLY.

ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCS.

Mióta az orsz. közoktatási tanács újjászerveztetett, nemcsak munkaköre szélesedett ki, hanem az új Szabályzat-a és Ügyrend-je szerint munkássága is szakszerűbb s időhöz kötött ülései is gyakoribbak. Szándékunk a tanács üléseiről koronként tudósításokat hozni, hogy a tanügy iránt érdeklődők a lapok rövid és általános értesítéseinél alaposabb tájékozást kapjanak.

Az alábbiakban meg akarunk emlékezni a tanácsnak ez év folyamán eddig teljesített munkásságáról időrendi áttekintést nyújtván az eddig tartott ülések főbb mozzanatairól. Jan. 8-án tartotta az elnökség ez évi első ülését, melyen a szokásos folyó ügyeken kívül behatóbb tanácskozást folytatott a Lutter Nándor halála által megüresedett tanácstagság betöltéséről és az új bírálati díjak felosztásáról. Új taggá — mint ez a hírlapokból tudva van — dr. Schmidt Ágoston kegyesrendi tanár nevezetett ki, kit az elnökség első helyen ajánlott, de kifejezést nyert az az óhaj is, hogy a népoktatási intézetek szakférmainak szaporítása a tanácsban igen kívánatos volna. A bírálati díjak felosztása tárgyában elhatározott, hogy a vall. és közokt. miniszteriumnak múlt évi okt. 15-én életbe lépett rendelete értelmében az elemi iskolai könyvek bírálati díja 5—5 frt, az eleminél magasabb intézetek könyvbírálati díja 10—10 frt legyen s az adóhivatalokba fizetett bírálati díjakból fedeztessenek a bírálatok másolásának költségei is, mely bírálatok lemásolásáról ezután a tanács gondoskodik s ő küldi meg hivatalból az érdekletteknek.

A jan. 15-én tartott ülésen megállapította az elnökség a saját kezdeményezéséből írt felterjesztés szövegét egy class. philologiai encyclopædia kiadása tárgyában, mely szakművekben nem gazdag irodalmunkban valóban hézagpótló lenne. Örömmel említjük meg mi is, hogy az eredmény igen kecsgetető, mert a legnagyobb nehézséget okozó akadály, az anyagi költségek fedezése, el van hárítva, a mennyiben a vall. és közokt. miniszterium s a magy. tud. akadémia anyagi támogatásban részesítik a vállalatot. Ugyanez ülésen küldte ki az elnökség egyik tagját a váci siketnéma-intézet ügyeinek tanulmányozására.

Jan. 19-én a nép- és szakiskolai szakosztály tartott ülést, melyen a keresk. középiskolák zárvizsgálati ügyiratai tárgyalattak s két fontosabb kívánság merült fel: 1. hogy a kereskedőknél annyira fontos szépírást az iskolában rendes szépírásmester tanítsa; 2. hogy magán tanulókat a tanári testület ne készítsen elő a zárvizsgálatra. Ugyanekkor kerültek tárgyalásra a felekezeti tanítóképezdek múlt tanévi képesítő vizsgálataira kiküldött miniszteri biztosok jelentései. A biztosok elszomorító képét rajzolták jelentéseikben a tanítók képzése és képesítése ügyének. Majdnem a hihetelenséggel határosak azok a vizsásságok és fogyatékoságok, a melyek főleg a felekezeti képezdekben találhatók. Ezek a közoktatási kormány előtt is ismeretesek, mint azt a törvényhozás elé tarjlesztett legújabb miniszteri jelentés is tanúsítja. A tanács javaslatában csak arra szorítkozott, hogy a hiányok pótlása záros határidő alatt követeltessék meg a felekezeti főhatóságoktól, de e téren a legerélyesebb intézkedések is jogosultak volnának.

Jan. 26-án a nyelv- s történettudományi szakosztály ülésezett. Ekkor tárgyalattott a középiskolák irodalmi s történelmi oktatásához

kivánatos szemléltető eszközök jegyzéke, mely magában foglalja a tanításban értékesíthető illusztrált könyveket, műtárgyak sokszorosításait, fényképek, metszetek, öntvények gyűjteményeit. A jegyzék irányadóul akar szolgálni a középiskolai muzeumok felszerelésére s oly tanítási segédeszközök beszerzésére, melyek ezideig meg nem érdemelt mellőzésben részesültek középiskolai oktatásunkban. Majd a görögpótló tanterv tanítására vonatkozó póttanfolyam tervezete beszéltetett meg. Ennek közzététele s a megfelelő intézkedés nem sokáig fog vártni magára. Harmadik fontos tárgya volt az ülésnek az új görög kiejtésnek gymnasiumainkban való meghonosítása tárgyában a vallás- és közoktatási miniszteriumhoz benyújtott előterjesztés, melyet a tudomány szempontjából már a magy. tud. akadémia is tárgyalt. A tanács főleg didaktikai tekintetben foglalkozott a kérdéssel s a mai tanítás mellett foglalt állást. (Jelentése lapunk más helyén olvasható. Szerk.) Mindamellett elismerte a szakosztály az új görög kiejtés tanításának főleg gyakorlati jelentőségét s javaslatba is hozta az egyetemeken való taníttatását különösen oly philologiai tanárjelöltekre való tekintetből, a kik az ó-görög műveltség emlékeinek tanulmányozása végett Görögországba menüének akár önként, akár kiküldetésben.

A jan. 29-iki elnökségi ülés főleg administrative üggyekkel s a szakosztályi ülés előkészítésével foglalkozott, a febr. 5-iki ülésen pedig revisio alá került a temesvári áll. felsőbb leányiskolában létesített női kereskedelmi szaktanfolyam szervezete, és a középkereskedelmi iskolák számára készített tantervjavaslat, mely átdolgozásra érkezett vissza; megvitatása a függőben hagyott *felügyelet és elnevezés* kérdésével együtt bizottságra bízott, a hová a stenographiának a keresk. iskolákba való behozatala tárgyában beadott javaslat is áttétetett.

Febr. 9-én a nép- és szakiskolai szakosztály tartott ülést, melyen a népoktatási intézeteket érdeklő több fontos ügy nyert elintézését. Részletes eszmecsere fejlődött ki a tanítóképző intézetek tanárainak emlékirata felett, különösen az a része keltett élénk discussiót, mely a képezdékbe való felvételt kívánja korlátozni. A törvény értelmében középiskolai 4. osztályról szóló bizonyítvány alapján felvételi vizsgálat nélkül is beléphet a tanuló a képezdébe, holott a képezdei tanárok a főbb tantárgyakból csak jó érdemjeggyel és felvételi vizsgálat alapján kívánják felvenni a jelentkezőket, hogy-ekként válogatottabb növendékeket kaphassanak. A tanács szabályzatot dolgozott ki a felvételre nézve, melyet jóváhagyás és életbeléptetés végett fel is terjesztett a miniszteriumhoz. Tárgyalás alá került a kisedapolásnak a népoktatási intézetekben való ismertetése is, melyre nézve új intézkedés szüksége merült fel. A tanácsnak az a véleménye, hogy az ismétlő iskolákban csak a gyermekekre önmagára vonatkozó egészségügyi ismeretek taníttassanak, a magasabb inté-

zetek számára pedig megfelelő olvasmányok iratása volna szükséges, melynek teljesítésére a tanács konkrét indítványt tett. Végül a népiskolai tankönyvpályázatok eredménye keltett élénkebb eszmecserét. A közokt. kormány által a népiskolai földrajzi és mértani vezér- és tankönyvre hirdetett pályázat elfogadható munkálatot nem eredményezett. A pályázók egyike sem nyújtott be kidolgozott részletet (igaz, hogy ilyent a pályázati hirdetés nem is követelt) hanem csak hézagos vázlatot, némelyik csak a megírandó könyv tartalomjegyzékét. A pályaművek (illetőleg tervek) megbírálásával foglalkozó bizottságok nem találtak oly munkát, mely a megbízás megadására elégséges alapot nyújtott volna, azért a tanács új pályázathirdetést tart szükségesnek a jövő tanév elejéig terjedő határidővel, s multhatatlanul megkövetelendőnek tartja egy-egy kidolgozott részletnek beküldését mind a vezérkönyvből, mind pedig a tankönyvből, illetőleg példatárból. A pályázathirdetést pedig a legnagyobb nyilvánossággal kívánja a tanács kiírtni, hogy ne csak a népoktatási szakférfiak, hanem más tanintézetekben működők is értesülést vehessenek róla.

Fontos ügy volt szóban a febr. 12-iki elnökségi ülés tanácskozásán: a *rajztanárvizsgáló bizottság szervezete*. Ez mint kész, de még további megvitatást váró munkálat került a tanács elé s mint hogy intézkedései szoros összefüggésben vannak a középiskolai törvénnyel s mélyen belevágnak a középiskolai oktatás érdekeibe is, megvitatása egyik közelebbi szakosztályi ülésre van előirányozva. Hasonlóképen szakosztályi tárgyalásra várnak az *álló írás* és a *leányiskolai internatusok* ügyében kiküldött bizottságok munkálatai.

Ennyire terjednek ez idő szerint a tanácsnak érdemlegesebb tanügyi dolgokban tartott tanácskozásai, említés nélkül hagyva a tankönyvbírálati s az administrationalis ügyek felől folyt tanácskozásokat, valamint a bizottságok értekezleteinek részleteit.

— Az új görög kiejtésnek gymnasiumainkban való meghonosítása kérdésében a közokt. tanács a következő előadói véleményt fogadta el és terjesztette föl a közoktatásügyi kormányhoz.

«A miniszter úr ó nagyméltósága m. évi nov. 15-én 28879. szám alatt kelt leiratával a közoktatási tanácsot felhívta, hogy a tanítás érdekében szempontjából adjon pädagogiai és didaktikai véleményt a felől, vajjon az új görög kiejtés a gymnasiumokban meghonosítható-e?

Különböző utakat lehetne követni, hogy e kérdésre megfeleljünk.

Egyik út volna, megjelölni azt a helyet, melyet a görög nyelv tanítása középiskolai oktatásunk egészében elfoglal. Ez útát követve, rá kellene utalnunk arra, hogy, mint általában minden tárgyat, úgy a

görög nyelvet is első sorban önmagáért (jelesül: az irodalmi műveltség elsajátításának szempontjából) s nem gyakorlati hasznáért tanítjuk a gymnasiumban. Azt kellene mondanunk, hogy bármily hangzatos szavakkal emlegessék a hasznossági elvek hirdetői a létért való küzdelmet, mely a tanulóra vár, mindez nem ingathat meg bennünket abban a meggyőződésünkben, hogy a gymnasium első sorban az elvek iskolája, az önzetlen műveltség ápolója, a lelkület fegyelmezője. S ebből a szempontból tekintve a kérdést, a priori azt válaszolnók, hogy épen mert az új görög kiejtés meghonosításának rejtett tendenciája az, hogy az élő nyelv birtokába juttasson, holott miniszteri rendeletekben gyökerező utasításaink a régi görög nyelvet s csakis ezt tűzik ki a tanítás céljául, épen ezért, mondom, e kiejtésnek a gymnasiumba való behozatala elvileg mellőzendő volna.

A másik út a közsoapi és gyakorlati érvekből indulhatna ki. Azért, mert évenként néhány magyar utazó Görögországba megy, vagy azért, mert görög kereskedők fordulnak meg hazánkban, még nem szükséges, hogy a jövődöbeli jogászok, orvosok, tanárok, tisztviselők, tehát azok, kiknek a görög kereskedőkkel épen legkevésőbb dolguk lesz, az új görög kiejtés elsajátítása mellett jussanak az ó-görög nyelv birtokába. Ha azt akarjuk, hogy hazai kereskedőink érintkezhessenek az új görögökkel, vigyük be az új görög nyelvet kereskedelmi iskoláinkba s a kereskedelmi tanfolyamokkal egybekötött polgári iskolákba. Ha pedig azt óhajtjuk, hogy a classica-philologia hallgatói szakmájuk érdekében ismerkedjenek meg az új görög nyelvvel és irodalommal, adjunk nekik erre módot az egyetemen. Sőt a nagym. miniszterium ez alkalomból egyenesen fel volna kérendő arra, hogy az új görög nyelv tanításáról az egyetemeken alkalmas módon gondoskodjék.

Ámde ez utak helyett, tekintettel a miniszteri rendelet szavaira, célszerűbbnek látszik egy harmadik utat követni, mely egyenesen az iskolába, a görög nyelv tanulásának és tanításának színhelyére viszen bennünket. A nagym. miniszterium «a tanítás érdekének szempontjából» kívánta a kérdés eldöntését a tanácstól. Vizsgáljuk meg tehát, hogy a tanítás érdeke melyik kiejtést követeli meg, azt-e, melyet minálunk egész Ausztriában, Németországban s Franciaországban követnek, avagy azt, mely a mai görögök kiejtésének felel meg?

Nem szorúl külön bizonyításra az a pädagogiai elv, hogy a tanításban azt az eljárást kell követnünk, mely lehető rövid idő alatt, lehető könnyen és egyszerűen oldatja meg a tanulóval a kitűzött feladatot. Oly régi és általánosan elfogadott elv ez, hogy bővebb kifejtése fölöslegesnek látszik. Hiszen egész iskoláztatásunk összes törekvései a módszerek egyszerűsítésén, az anyagban és eljárásban való józan takarékoság elérésén fáradoznak. Kétségtelennek látszik ennél fogva, hogy ha a gym-

nasiumi tanuló a régi görög nyelvet az új-görög kiejtéssel könnyebben tanulja meg, habozás nélkül az utóbbinak behozatala mellett kell állást foglalnunk; ha azonban kiderülne az, hogy az új görög kiejtés alkalmazása megnehezíti a régi görög nyelv grammatikájának megtanulását, továbbra is meg kell tartanunk a ma általánosan elfogadott, u. n. Erasmus-féle olvasást.

Még egy ellenvetés érhetné ez eleve felállított tételt. Az az ellenvetés t. i., hogy a kérdés eldöntése attól is függ, vajjon mit mond a tudományos álláspont. Mert, ha a tudomány kétségen kívül helyezi azt, hogy Homeroszt úgy ejtették a régi görögök, mint a hogy a maiak ejtik, megdől a könnyűség vagy nehézség argumentuma. A mit a tudomány igaznak vesz, azzal ellenkezőt nem követhet az iskola sem. A dolog azonban tényleg úgy áll, hogy a klasszikus görögség ejtését tudományos akribiával megállapítani ez idő szerint teljes lehetetlenség. Nem tagadhatjuk, hogy már akkor mutatkoztak a mai kiejtés felé gravitáló hangtani jelenségek, de viszont távolról sem állíthatjuk, hogy e kiejtés azonos a maival, valamint az sem bizonyos, hogy az Erasmus-féle kiejtés az, mely az akkori állapotnak leginkább megfelel. Szóval, abszolút bizonyosság e téren ma nem létezik. S épen ezért, mert nem létezik, legegyszerűbb és legtermészetesebb, ha a mi tanulóink, kik gyakorlati célt a görög nyelv tanulmányához nem fűznek, úgy olvassák a régi görög szöveget, a mint írva van.

Ezek után aggodalom nélkül áttérhetünk tehát a könnyűség vagy nehézség kérdésére. E kérdésre, úgy hiszem, más feleletet nem lehet adni, mint azt, hogy a régi görög nyelv grammatikájának megtanítása és megtanulása a ma elfogadott kiejtés mellett könnyebb, mint az új görög kiejtés alkalmazásával. Ez állítást részletesen bizonyítom a következőkkel:

1. Az új görög kiejtés oly rendkívül sok homophoniát létesít, hogy a tanuló, ki először foglalkozik e nyelvvel, megzavarodik. Nem a homophon szókról szólok, melyek minden nyelvben előfordulnak és mesterségesen egymás mellé állíthatók (v. ö. francia ceint, saint, sein, cinq stb.) Az ily homophoniák nem veszedelmesek, mert itt a hasonló hangzás a szó belsejében, törzsében van meg. Sokkal zavaróbb és a tanítás szempontjából ártalmasabb azonban a homophonia a rendszerben, azaz: a formativumokban, a ragokban és képzőkben. S ebből a szempontból tekintve a dolgot, a kezdő növendék, ha új görög kiejtéssel kell megtanulnia a grammatikát, igen nagy nehézségekre fog akadni. A declinációban pl. ez az alak τῆς νίκης (olv. tísz níkisz) mint szóalak teljesen egyenlő ezzel τοῖς λόγῳς (olv. tísz lójisz), s ἡ νίκη (í níki) azonos ezzel: οἱ νόμοι (í nómi). Az említett példákban tehát a sing. genitivus végződése nem különböztethető meg a dativus-pluralisétól, s a singularis

nominativus a pluralis nominativustól. S meg kell gondolnunk, hogy a nyelvtant tanuló növendék nincsen hozzászokva a stereotyp, mindig együttjáró kifejezésekhez; ő ez alakokat még elszigeteltségökben s nem a mondatban hallja tanárától vagy felelő társától. Természetesen még számtalan példát hozhatnék fel a declinatio említett eseteire; e helyett azonban inkább a többi azonos hangzású formativumokat vizsgálom. Dual. gen. τοῖν νόμοιν (tín nómin) = τὴν νίκην (tín níkin); πόλις és πόλεις; γλυκός és γλυκεῖς; αὐτή = αὐτοί; ἐκείνη = ἐκείνοι; ἦ = οἷ; ἦς = οἷς; ἦ = οἷ. — Továbbá a conjugatióban: λαμβάνει (ind. præs. sing. 3). = λαμβάνη (conj. præs. sing. 3) = λαμβάνοι (optat. sing. 3). Így λαμβάνεις = λαμβάνης = λαμβάνοις stb.

2. Az új görög kiejtés lehetetlenné teszi a nyelvtani alakok keletkezésének phonetikai magyarázatát. Pl. Nom. γένε(σ)α, γένεα, γένη. Ez egészen világos a tanuló előtt, mert az ε és α a hangok physiologiájánál fogva nem adhat mást mint η-t (vagy legföljebb még ā-t); de hogy a γένεα alakból miként válik egyszerre «jení» ezt tudományosan megmagyarázni nehéz, az iskola nyelvén megértetni pedig lehetetlenség. Legtöbb nehézséget okoznak e tekintetben az u. n. verbum contractumok, melyeknek alakjait az új görög kiejtés mellett vajmi nehéz megmagyarázni. (Pl. δουλείς-ből δουλοῖς [dulísz]), holott a dolog oly világos, hogy bizonyítani se kell. Végül igen sok esetben alig magyarázható meg az augmentum temporale sem. Hogy ἄγω-ból miért lesz ἦγον, azt oly tanuló, a ki úgy olvas, a mint írva van, azonnal megérti, t. i. ἔ + ἄγον-ból lesz ἦγον; az új görögül olvasó aligha. Így pl. οἰκέω, ἔ + οἰκεῖν, s ebből ὄκειον; de hogy ἰκέο-nak ἰ hangja miként csaphat át egyszerre a hangskála legmélyebb fokába, mindig talány fog maradni a tanuló szemében.

E főokokon kívül vannak még másodrendűek is. Ilyen az, hogy az új görög kiejtés megnehezíti az ékezés szabályainak elsajátítását, és pedig azon oknál fogva, mert a mai görögök a kiejtésben nem tesznek különbséget accentus acutus és circumflexus közt, vagy jobban mondva, az accentus acutus szótagját erősen nyújtják. Náluk a σῶμα ω-ja és α λόγος o-ja közt a kiejtésben nem érzik meg a különbség. Nehézséget okoz továbbá az, hogy a spiritus asper és lenis a kiejtésben nem különböznek egymástól. Ilyen a mássalhangzók kiejtésének nagyfokú nehézsége, melyet úgyszólván csak a született görög ember győzhet le teljesen; pl. a γ e szóokban γάλα, γαστήρ (a torokhang egy sajátos neme, mely a mai európai nyelvekben másutt nincsen még); elég nehéz a δ és θ kiejtése is. Végül, nagyon nehéz azoknak a szóknak a kimondása, melyekben a sokféle ἰ-hang összetorlódik.

Úgy gondolom t. szakosztály, ennyi is elég volt annak a bebizonyítására, hogy az új görög kiejtés nehezíti a tanítást. Nem állítom, hogy e nehézségeket idővel ne lehetne legyőzni. De ha a célzt, a régi görög nyelv megtanulását, — mert más cél a gymnasiumban nincsen — könnyebben elérhetjük az Erasmus-féle kiejtéssel, a józan ész is azt fogja parancsolni, hogy e könnyítésnek adjunk elsőséget, főleg ha tekintetbe vesszük, hogy az idő, melyet tantervünk a görög nyelvnek szán, aránylag úgy is csekély.

Tisztelettel indítványozom tehát, hogy a nagym. miniszteriumnak oly értelemben adja meg a tanács a kívánt véleményt, hogy az új görög kiejtés a gymnasiumokban nem hozandó be».

Mindamellettt azonban, hogy a tanács az új-görög kiejtés ellen foglalt állást, — a mit a jelentésben meggyőzőleg kifejtett okokon kívül még más szempontból is lehetne igazolni — mégis elismerte az új-görög nyelv és kiejtés hasznáts kívánatosnak mondotta ki 1., hogy az egyetemen az új-görög nyelv megtanulására tanszék állíttassék fel, s hogy így készülő philologusainknak, de másoknak is alkalmuk legyen az új görög nyelv praktikus elsajátítására s 2., hogy philologus tanáraink közül évről-évre nyerjenek néhányan kiküldetést Görögországba, hogy ott a nyelvvel, s magával e klasszikus föld történeti, művészeti emlékeivel megismerkedjenek.

IRODALOM.

Középiskoláink reformja. Pædagogiai tanulmány. Irta: dr. *Jancsó Benedek*. Budapest, 1891. Lampel R. 8.-r. 153. l. Ara 1 frt.

Mióta az egységes középiskola eszméje felvetődött, számos alapos és kevésbé alapos értekezést olvashattunk erről a tárgyról, de azért még sem mondhatnók, hogy dr. Jancsó Benedek Középiskoláink reformja című tanulmányával felesleges munkát végzett. Mert míg amazok ezt a kérdést vagy csak nagy általánosságban, vagy csak egyes részletekre kiterjeszkedőleg tárgyalják, ő az ügyet egész terjedelmében felöleli. Mindenekelőtt a középoktatás előzményeit ismerteti; azután a reform előzetes feltételeit állapítja meg; majd miután a jelen középoktatást megbírálta, áttér az általa tervezett középoktatás külső tagozatának megállapítására s nyomban rá az alsó, közép és felső tanfolyamra osztott új középiskola tantervét nyújtja. Értekezik végre a testi nevelés sokat vitatott kérdéséről s művét a tanárképzésről, a helyi és főigazgatókról szóló fejezettel rekeszti be.